

ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Гаврищак Ігор Іванович

*кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
havrushukii@tdmu.edu.ua*

Проців Олена Ярославівна

*директор бібліотеки, Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
protsivou@tdmu.edu.ua*

Глобальні інформаційні та комунікативні процеси зумовили активізацію міжнаціональних діалогів на різних рівнях – економічному, культурному, науковому й, зокрема, освітньому, що наповнило новим змістом поняття «студентська академічна мобільність». Практична реалізація ідеї «знання без кордонів» відкрила реальні перспективи для молодих людей, які, прагнучи реалізувати особисті життєві стратегії, мають можливість поліваріантного освітнього вибору не тільки в межах певного географічного регіону, але на міжконтинентальному рівні. Так, у Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського упродовж 2019 – 2020 н. р. навчалося майже 2, 5 тис. іноземних студентів, з-поміж яких громадяни азійських (Індія, Афганістан та Пакистан), африканських (Нігерія, Гана, Конго, Єгипет, Марокко), американських (США, Еквадор) та європейських (Польща) країн.

Для іноземних громадян юридичний і географічний перетин кордону є своєрідним символічним актом, в основі якого – феномен переходу. «Сам факт життя робить неминучими переходи із одного середовища в інше, від одного суспільного становища до іншого», – підкреслював А. ван Геннеп [3, с. 9]. Батьківщина, а головне – рідна мова та культура наповнюють життя особистості чітким та зрозумілим змістом, що є, по суті, початковою, вихідною точкою у процесі переходу, де концепція «Я – свій» зазнає змін і в подальшому

трансформується у новому соціокультурному середовищі у варіант «Я – чужий». При цьому варто враховувати, як підкреслював М. Бахтін, що внутрішньої території в культурної сфери немає, оскільки «вся вона розташована на кордонах, кордони проходять повсюди, через кожен її момент, системна єдність культури закорінюється в атомах культурного життя, як сонце відбивається в кожній її краплині. Кожен культурний акт ... живе на кордонах: в цьому його серйозність і значимість...» [2, с. 282].

Початковий етап взаємодії іноземного студента з новою для нього соціокультурною реальністю є болісним і супроводжується кризовими відчуттями – «культурним шоком». Термін «культурний шок» у науковий дискурс увійшов у 1960 р. завдяки системним дослідженням американського науковця К. Оберга, який трактував його як наслідок тривоги, що з'являється в результаті втрати усіх звичних знаків і символів соціальної взаємодії, а входження в нову культуру, на думку вченого, супроводжується досить неприємними відчуттями. Проте сучасні дослідники наголошують на амбівалентній природі цього явища, оскільки стресова ситуація не лише блокує реакції організму, але й активізує внутрішні резерви індивіда, спрямовуючи їх в конструктивне русло: «людина не просто одержує інформацію про нову культуру і її норми та цінності, але і підвищує свій рівень культурного розвитку, хоч і відчуває при цьому стрес» [5]. Саме тому сучасні дослідники віддають перевагу терміну «стрес акультурації», наголошуючи при цьому, що він може бути різним за тривалістю та ступенем напруженості.

Результати усного опитування дають підстави стверджувати, що найменш уразливою групою загального контингенту студентів-іноземців, які навчаються в Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського, є громадяни Республіки Польщі. Саме вони найкраще і найшвидше адаптуються до освітніх, мовних, культурних і соціальних реалій українського простору, що зумовлене історично – спільним (у певні періоди) соціально-політичним життям і тривалими лінгвокультурними контактами, бо, як підкреслював видатний німецький мислитель Вільгельм фон Гумбольдт, «серед усіх проявів, за допомогою яких пізнається дух і характер народу, тільки мова і здатна виразити

найсвоєрідніші і найтонші риси народного духу й характеру і проникнути в їх сокровенні таємниці» [4, с. 69].

Оскільки польсько-українські мовні контакти, як зазначає відомий лінгвіст О. Б. Ткаченко, простежуються ще з часів Київської Русі, й особливо вони активізуються з кінця XIV ст., то взаємовплив позначився і на обох літературних мовах, причому чи не на всіх рівнях – фонетичному, лексичному й граматичному [6, с. 743]. Крім того, «мовні контакти обох мов, що сприяли певному їх зближенню ... стали для цих мов ще й джерелом семантичного і стилістичного забарвлення» [6, с. 744]. Низка слів української мови належить до розряду еквівалентної лексики, що відображає реалії історичного чи національного колориту. Тому здебільшого такі слова польськомовними студентами легко перекладаються на загальній основі й не потребують розширеного тлумачення.

До групи ризику належать студенти – громадяни азійсько-африканських країн, які хоч і послуговуються англійською мовою, проте для багатьох із них вона також є нерідною (мовою-посередником). Отже, доводиться констатувати (і враховувати) парадоксальність даної ситуації, коли за допомогою мови-посередника (нерідної, чужої) студенти вивчають ще одну чужу мову (доволі часто спостерігаємо, як, прочитавши / вислухавши речення / запитання українською мовою, іноземний студент спочатку перекладає англійською та уточнює, чи правильно він зрозумів!). Цим і пояснюється високий рівень «стресу акультурації» у представників цієї групи. Вони позбавлені звичного соціокультурного середовища, зіткнулися з іншою лінгвокультурною системою і тому гостро відчують проблеми на рівні комунікації – специфічного виду діяльності, змістом якого є обмін інформацією для досягнення взаєморозуміння і взаємодії.

Комунікативний мовленнєвий акт може відбутися, якщо «учасники володіють загальним кодом (мовою) – словником і граматиною, а також правилами синтезу й аналізу граматичного оформлення і осмислення речень» [1, с. 106]. І саме фонові знання, як знання, що властиві на даний момент тим, хто розмовляє конкретною мовою (загальнолюдські, національні, регіональні, локальні та групові знання), – є важливою передумовою результативності комуніка-

тивних стосунків. Розуміння специфічної особливості комунікативного методу навчання як спроби наблизити процес навчання до процесу реальної комунікації дає усі підстави вважати фонові знання важливою передумовою стратегії і тактики мовленнєвої комунікації.

Список використаних джерел

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Издательство ИКАР, 2009. 448 с.
2. Бахтин М. М. К вопросам методологии эстетики словесного творчества. Собрание сочинений : в 7-и т. Т. 1. Москва : Русские словари. Языки славянской культуры, 2003. 957 с.
3. Геннеп А. Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов / пер. с франц. Москва : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1999. 198 с.
4. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества. *Избранные труды по языкознанию* / пер. с нем. Москва, 1984. С. 37–298.
5. Питерова А. Ю. Культурный шок: особенности и пути преодоления. *Наука. Общество. Государство*. 2014. №4. С. 159–172. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnyy-shok-osobennosti-i-puti-preodoleniya> (дата обращения: 05.10.2020).
6. Ткаченко О. Б. Українсько-польські мовні контакти. Українська мова : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. та ін. 2-ге вид, випр. і доп. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С.743–744.

КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Заліпська Ірина Ярославівна

*кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,*

zalips_ija@tdmu.edu.ua

Розгляд комунікативних ознак літературної мови в науковій парадигмі лінгвістичних знань розпочався у ХХ столітті. Він пов'язаний із розвитком теорії літературних мов у різних лінгвістичних центрах. У працях українських та зарубіжних науковців